

ALEXANDRU GRIGORIU

**O REVOLUȚIE
ÎNCARCERATĂ**

(MĂRTURII)

ALEXANDRU GRIGORIU

**O REVOLUȚIE
ÎNCARCERATĂ
(MĂRTURII)**

Editura IRRD
București, 2014

Copertă și tehnoredactare: Alina Vlăsceanu
Redactor: Carmen Rădulescu

Sursă foto copertă: <http://ex-press.ro>

© 2014, Editura IRRD, București
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate
IRRD

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GRIGORIU, ALEXANDRU

O revoluție încarcerată / Alexandru Grigoriu.
- București : Editura Institutului Revoluției Române
din Decembrie 1989, 2014

Bibliogr.

ISBN 978-606-8684-01-7

94(498)''1989''

CUPRINS

Prefață.....	p. 7
Terorism de stat, represiunea statală, tortura.....	p. 11
Terorism de stat.....	p. 12
Represiunea statală.....	p. 13
Tortura.....	p. 15
Acțiunea represivă	
Tortura fizică.....	p. 20
Tortura psihică.....	p. 25
Kapo-Milițienii.....	p. 29
Motive și acuzații.....	p. 37
Reacții și consecințe.....	p. 41
Forțele represiunii	
Iași.....	p. 44
Timișoara.....	p. 45
București.....	p. 52
Mărturii.....	p. 60
Tabel reținuți. Penitenciar Timișoara	p. 213
Tabel reținuți. Penitenciar București - Jilava.....	p. 226
În loc de încheiere.....	p. 242
Bibliografie.....	p. 244

Prefață

Cartea de față își propune să readucă în atenția celor interesați câteva dintre mărturiile celor reținuți/arestați în Decembrie 1989 la Iași, Timișoara și București de către membrii aparatului represiv (Securitate, Miliție, Armată), să le analizeze și să stabilească cadrul conceptual ce poate fi aplicat acțiunii de reprimare exercitată de către membrii instituțiilor de forță ale statului comunist român în timpul Revoluției din Decembrie 1989.

Geneza acestei cărți, a plecat de la necesitatea corijării poziției exprimate de către unii cercetătorii ai fenomenului Revoluției Române din Decembrie 1989, majoritatea acestora foști membri ai Securității sau persoane asociate cu această instituție, conform căreia structurile de forță ale statului (în special cele aparținând Ministerului de Interne – cu accent asupra Securității și cu eludarea Miliției –, dar nelipsind nici cele ale Ministerului Apărării Naționale) nu s-au implicat în actele de represiune, iar dacă au făcut-o, aceasta s-a realizat în urma ordinelor primite, prin urmare au suficiente motive pentru a se disculpa față de crimele comise.

Analiza mărturiilor prezente în lucrare are rolul de a evidenția amplitudinea represiunii, și de a răspunde la întrebări precum: cine au fost cei care au exercitat acte de violență extremă împotriva revoluționarilor? Care au fost motivele invocate de către aceștia în exercitarea reprimării? Cum s-au manifestat aceștia față de cei reținuți? Cum descriu cei care au avut de suferit experiența trăită, cum o percep și ce comentarii fac în legătură cu aceasta, dar și cu cei care le-au fost torționari? La acestea s-a adăugat, în urma consultării literaturii de specialitate ce operează cu definiții și concepte precum *represiunea statală*, *terorismul de stat*, *tortură* și *torționari*, necesitatea stabilirii unui aparat conceptual cu care să se poată opera în cadrul analizei, dar și a testării acestuia

prin aplicarea la cazuistica și informația prezentă în cadrul mărturiilor. Mărturisesc că una dintre dificultățile apărute în timpul redactării acestei lucrări a constituit-o plasarea experienței trăite de către revoluționari în cadrul conceptual. Dacă termenii precum *repreșiunea statală*, *terorism de stat* sau *torționar* beneficiază de existența unor definiții ce lasă puțin loc interpretărilor, în schimb *tortura* – termen folosit nu de puține ori pentru a descrie experiența celor care au avut de suferit în urma intervenției forțelor de reprimare, este un concept al cărei problematici comportă numeroase dificultăți, mai ales în componenta/sub aspectul sa temporală și calitativă.

Cartea este structurată în două mari părți. Prima cuprinde subcapitole ce tratează analiza conceptelor utilizate, portretul torționarului din Decembrie 1989 așa cum transpare acesta din cadrul relatărilor revoluționarilor, metodele reprimării și motivele invocate în exercitarea acesteia de către cei care le-au aplicat, precum și consecințele acțiunii aparatului represiv asupra victimelor. La acestea se adaugă informații cu privire la componența și structura forțelor represive ce au acționat împotriva revoluționarilor în Decembrie 1989. A doua conține mărturiile și materialele, reproduse sau transcrise, ce au stat la baza analizei realizate în prima parte.

Lucrarea se adresează tuturor acelorora cărora le lipsesc exemple ale modului în care structurile de forță ale statului au acționat în Decembrie 1989 pentru salvagardarea sistemului comunist român și a liderului acestuia, cel care a dat ordinul de reprimare, Nicolae Ceaușescu. Iar aparatul conceptual prezentat poate servi drept informație tuturor celor care studiază sau sunt interesați de fenomenul reprimării comuniste din România în ultima perioadă a acestuia. Pe lângă funcția anamnetică a acestor mărturii, nu de puține ori cei care au fost victimele reprimării din 1989 sunt amintiți doar ca fiind arestați/reținuți, fără alte considerații, cititorul va avea posibilitatea de a consulta în cadrul acestei lucrări atât mărturiile ale unor persoane ce au fost arestate și anchetate la mijlocul lunii decembrie 1989 la Iași, cazul puțin mediatizat al precursorilor Revoluției Române din Decembrie 1989 – membrii Frontului Popular Român –, cât și ale unora dintre

numeroasele persoane reținute și torturate la Timișoara și București. Răspunsurile la întrebările ce au stat la baza analizei se pot constitui, de asemenea, în subiecte de interes, pentru cei preocupați de tema Revoluției din Decembrie 1989.

Materialele folosite în acest studiu fac parte din categorii diverse, iar selectarea acestora s-a realizat prin urmărirea a trei obiective: 1) evitarea, pe cât a fost posibil, redundanței, 2) selectarea unui număr relativ echilibrat de mărturii din orașele în care au existat cele mai multe victime, respectiv Timișoara și București și 3) redarea doar a fragmentelor ce puteau răspunde la întrebările necesarei părți de analiză și care includeau informații despre represorii din toate structurile de forță implicate în actul represiunii. Dintre acestea materiale, unele sunt interviuri, ce au apărut fie în reviste de specialitate (*Caietele Revoluției, Analele Sighet*), fie în cotidiene (*Adevărul, Ziarul de Iași*), în lucrări speciale (precum cele ale lui Cassian Maria Spiridon, Adrian Kali, Virgil Hosu, Alexandru Rif, Marius Mioc, Romulus Cristea, Ioan Dan, Mihai M. Andreescu, Ion Bucur,) sau în cadrul unor cărți de interviuri (cartea în două volume coordonată de Zoltan Rostaș și Florentina Țone - *Tânăr student caut revoluționar*). Menționez că o parte dintre interviuri sunt redată integral, iar altele, cele mai multe, sunt doar fragmente. Precizez, totodată, faptul că unele dintre acestea sunt prezente în lucrări editate, o parte sunt disponibile în spațiul online, iar o altă parte se regăsesc în arhiva Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989. Mai sunt de asemenea prezente fragmente ale interpelărilor din timpul Procesului de la Timișoara, declarații date la procuratură în cadrul aceluiași proces (fie de victime, fie de torționari), dar și fragmente din cărți de memorialistică, precum și înregistrări ale conversațiilor dintre forțele de represiune în timpul intervenției acestora împotriva revoluționarilor din București (majoritatea acestora au fost preluate, alături de comentariile aferente, din cartea domnului Romulus Cristea, *Mărturii de la Baricadă*). La final sunt redată două tabele cu numele celor reținuți la Timișoara și București. Trebuie menționat că numărul celor care au avut de suferit în urma acțiunii forțelor de ordine ale statului este mai mare decât

cel regăsit în cele două tabele. Nu toți cei care au fost supuși maltratărilor au ajuns și în „arestul” instituțiilor de încarcerare.

Imaginea emoțională puternică lăsată în memorie de relatările maltratărilor la care au fost supuse victimele din Decembrie 1989, dimensiunea represiunii, precum și anvergura mobilizării și structura forțelor angrenate în protejarea sistemului, mi-au confirmat ipoteza conform căreia regimul comunist român a fost unul criminal de la instaurarea și până la căderea acestuia.

Subiectul arestării membrilor Frontului Popular Român de la Iași începând cu 14 decembrie, sau al „reținuților” de la Timișoara, începând din 16 decembrie și continuate în zilele următoare, dar și de la București din după-amiaza și noaptea zilei de 21, a constituit o temă de interes pentru istorici și jurnaliști deopotrivă, fiind prezentă în cadrul unui număr relativ mare de lucrări și interviuri. Sunt îndatorat pe această cale tuturor celor care au realizat lucrări pe acest subiect și care au contribuit astfel la o mai bună înțelegere a fenomenului represiunii, numele acestora regăsindu-se în bibliografia cărții. Mulțumesc, de asemenea colegilor, din cadrul Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989, pentru sugestiile (în special domnilor Ion Calafeteanu și Constantin Corneanu, la fel domnișoarei Daniela Osiac), corecturile (doamnei Carmen Rădulescu) și observațiile (doamnei Ioana Ciodaru Ceaușescu) oferite. Mulțumiri se cuvin și doamnei Alina Vlăsceanu, atât pentru tehnoredactare, cât și pentru timpul liber sacrificat în vederea terminării acestei lucrări. Directorului Institutului, domnul Claudiu Iordache, persoana care a sugerat tema cărții, îi mulțumesc pentru încurajarea și încrederea acordată.

Autorul

Terorism de stat, represiunea statală, tortura

„Contrar ideilor admise, scopul real
al torturii nu este acela de a face să vorbească,
ci de a face să tacă”.*

Negarea și disculparea sunt cele mai întâlnite atitudini afișate de către foștii membri ai forțelor de represiune din România de dinainte de 1989, atunci când sunt puși în situația de a-și motiva acțiunea represivă desfășurată (a lor sau a instituției în numele căreia vorbesc) în cursul lunii decembrie a sfârșitului de deceniu nouă al secolului trecut. Nimic nou s-ar putea spune. Despre reprezentanții uneia dintre aceste forțe ce au acționat în timpul Revoluției Române din Decembrie 1989 – Securitatea – Andrei Oișteanu amintea în timpul unei intervenții în cadrul dezbaterii *Securitatea – de la teroare la supravegherea totală*, organizată de Grupul pentru Dialog Social la 18 noiembrie 2013, că: „În procesul de la Nürnberg, liderii naziști se disculpau spunând: acestea au fost ordinele, astea au fost legile. Eichmann spunea același lucru la Ierusalim, în ‘61. Foștii ofițeri de Securitate spun același lucru astăzi. Este și asta o perspectivă a banalizării răului.”

O instituție precum cea a Securității, despre care Elis Neagoe-Pleșa și Liviu Pleșa, cercetători în arhivele CNSAS, conchideau: „... de la înființarea sa și până la căderea regimului comunist, Securitatea a rămas principalul instrument represiv, prin intermediul căruia partidul și cei care se aflau în fruntea acestuia au transpus în practică subordonarea întregii societăți.”¹, își are și ea apărătorii ei.

* Sironi Françoise et Branche Raphaëlle, «La torture aux frontières de l’humain», *Revue internationale des sciences sociales*, 2002/4 n° 174, p. 591-600. DOI : 10.3917/riss.174.0591.

¹ *Securitatea Structuri – cadre Obiective și metode Vol. II (1967–1989)*, coordonator Florica Dobre, Autori Elis Neagoe-Pleșa, Liviu Pleșa, Editura Enciclopedică, București, 2006, p. XXVII.

„Din datele publicate de-a lungul celor două decenii de la evenimente², multe dintre ele cunoscând lumina tiparului chiar în paginile revistei „*Vitralii – lumini și umbre*”, se cunoaște cu certitudine că Securitatea, deși a fost acuzată că ar fi recurs la mijloace teroriste pentru a înăbuși revolta populară, nu s-a implicat în represiune.”³

O astfel de afirmație, departe de a fi corectă numai și prin mărturiile reproduse în acest studiu, aduce în atenție o sintagmă – *mijloace teroriste* – care ne conduce cu gândul, printre altele, atât la acțiunea forțelor de represiune ale statului comunist român în decembrie 1989, cât și la conceptul de *terrorism de stat*.

Terrorism de stat

O armonizare a caracteristicilor acestui concept în vederea realizării unei definiții general acceptate nu a fost posibilă încă. Metodologiile diferite aplicate de politologi pentru definirea acestuia, avându-și rolul lor în această privință. Așa cum spunea, însă, Jurgen Kocka „Atractivitatea unui concept, rareori se corelează cu precizia sa.”⁴

Cu toate acestea, există niște caracteristici de bază ale conceptului de *terrorism de stat* ce se întâlnesc în cadrul tuturor definițiilor aflate în circulație. Iar acestea fac referire mai degrabă la actul naturii terorismului, și nu la natura autorului.⁵ Cunoscut și ca terorism represiv, „o unealtă folosită sistematic

² Detractorii revoluției, atunci când nu vorbesc despre *lovitura de stat din decembrie 1989*, substituie cel mai frecvent termenul de *revoluție* cu acela de *evenimente*. Pentru o analiză detaliată a terminologiei asociate cu Revoluția din Decembrie 1989 a se vedea Ruxandra Cesereanu, *Decembrie '89, Deconstrucția unei Revoluții*, ediția a II-a, Editura Polirom, Iași, 2009.

³ Cristian Troncotă, *Rolul Sovieticilor în revoluția română*, în *Vitralii – Lumini și umbre*, an IV, nr 16, septembrie–noiembrie, 2013, p. 85.

⁴ Apud, Maria Todorov, *Introduction From Utopia to Propaganda and Back*, în *Post-communist nostalgia*, Ed. Maria Todorova, Zsuzsa Gille, Berghahn Books, New York, 2010, p. 2.

⁵ Ruth Blakeley, *State terrorism in the social sciences: theories, methods and concepts*, în *Contemporary State Terrorism. Theory and Practice*, Ed. Richard Jackson, Eamon Murphy, Scott Poynting, Routledge, 2009, p. 12. Autorul articolului demontează în cuprinsul lucrării teoriile conform cărora nu se poate vorbi despre terorism de stat.

de regimurile totalitare”⁶, terorismul de stat a fost definit ca „amenințarea și/sau folosirea unor forme suplimentare/speciale ale violenței politice, în diferite grade, de către un sistem politic recunoscut, împotriva opoziției externe și interne.”⁷

Ruth Blakeley identifică patru elemente cheie ce definesc terorismul de stat: (a) (trebuie să existe) un act deliberat de violență împotriva persoanelor pe care statul are datoria de a le proteja, sau o amenințare cu exercitarea unui astfel de act, dacă în prealabil a fost deja instaurat un climat de frică prin precedentele acte de violență statală; (b) actul trebuie să fie comis de actori în numele sau în legătură cu statul, inclusiv agenții paramilitare și private de securitate; (c) actul sau amenințarea cu violența este destinat inducerii fricii extreme în rândurile observatorilor care se identifică cu victima; și (d), publicul țintă este obligat să ia în considerare schimbarea comportamentului lor într-un anumit fel.⁸

Tot Ruth Blakeley analizează și indică diferența existentă între terorismul de stat și represiunea de stat. Acesta arată că în cadrul terorismului de stat intenția nu constă în a produce suferință țintelor alese aleatoriu, ci în a determina propagarea fricii în rândul locuitorilor pentru a-i menține pe aceștia într-o stare de conformare față de politica statului.⁹

O nuanță asemănătoare este prezentată și de Gerard Chaliand și Arnaud Blin, care precizează că: „Singura diferență dintre terorismul antistatal și terorismul de stat este aceea că în timp ce primul vizează destabilizarea autorității, cel de al doilea tinde să o stabilizeze și să destabilizeze populația, în mare.”¹⁰

Represiunea statală

Represiunea statului este un subiect care are încă multe fațete nestudiate în mod aprofundat¹¹. Una din definițiile acesteia,

⁶ Gerard Chaliand, Arnaud Blin, *Introduction*, în *The History of Terrorism from Antiquity to Al Qeda*, Ed. Gerard Chaliand, Arnaud Blin, University of California Press, 2007, p. 7.

⁷ Joseph H., II Campos, *The State and Terrorism*, Ashgate Publishing, 2007, p. 108.

⁸ Ruth Blakeley, op.cit., p. 15.

⁹ Idem, p. 14.

¹⁰ Gerard Chaliand, Arnaud Blin, *Lenin, Stalin, and State Terrorism*, în *The History of Terrorism from Antiquity to Al Qeda*, Ed. Gerard Chaliand, Arnaud Blin, University of California Press, 2007, p. 203.

¹¹ Davenport, Christian, *State Repression and Political Order* în *Annual*

evidențiată de Christian Davenport, arată că represiunea statului „implică folosirea sau amenințarea cu sancțiuni fizice împotriva unui individ sau organizații, în teritoriul aflat sub jurisdicția statului, cu scopul impunerii unui cost asupra țintei, precum și descurajarea unor activități și/sau credințe percepute drept contestatoare la adresa personalului, practicilor sau instituțiilor guvernamentale.”¹² O astfel de definiție, remarca Christian Davenport, se concentrează asupra drepturilor la integritate ale persoanei, lăsând deoparte alte aspecte pe care represiunea statului le poate include. Între acestea se numără, indică același autor, efectele nocive ale caracteristicilor structurale particulare experimentate de-a lungul unor perioade lungi de timp, cum este cazul inegalității în distribuirea resurselor – „violența structurală”. De asemenea, aceasta nu include drepturile celei de-a doua (privilegiu economic, sociale și culturale) și a treia generație (dreptul la pace și la un mediu curat). Sunt ignorate, în cadrul definiției, evidențiază Davenport, aspecte care fac referire la necesitatea marcării prezenței unei amenințări comportamentale la adresa protestatarului sau nu este specificat faptul că anumite norme sau legi sunt încălcate – drepturile omului. Nu sunt prezentate nici scopurile particulare finale vizate de represiune și nici gradul de succes pe care autoritățile îl obțin în cadrul obiectivelor propuse, între acestea: 1) limitele generale în cadrul cărora cetățenii pot acționa; 2) controlul, sau eliminarea, unor amenințări specifice la adresa personalului, practicilor sau instituțiilor existente și 3) facilitarea mișcării într-o anumită direcție – agreată de stat. Același autor clasifică represiunea statului în perechi antagonice precum: represiune fățișă sau ascunsă, violentă sau neviolentă, reușită sau nereușită, dar identifică și o represiune statală, susținută de către stat sau afiliată statului.¹³

De cele mai multe ori, în unele state ce au conducere autoritară, represiunea are rolul menținerii la putere a unor indivizi care altfel ar fi îndepărtați din funcțiile deținute. Statele democratice, în schimb, au la dispoziție mijloace alternative de influență și control pentru a răspunde la provocările la adresa

Review of Political Science Volume 10, issue 1/2007, p. 1-23, [doi 10.1146_annurev.polisci.10.101405.143216]

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

autorității lor, la acestea adăugându-se valorile caracteristice unei societăți de tip democratic¹⁴, altele decât cele impuse de puterea comunistă în cadrul *democrațiilor populare*.

Statele autoritare recurg la represiune din trei motive:

- 1) le lipsesc mijloace alternative viabile de control politic;
- 2) nu au de suferit în urma luării unor măsuri de represiune;
- 3) nu există mecanisme efective de „control”/contracurare a puterii coercitive a autorităților în cadrul acestor state.¹⁵

Metodele represiunii statale: hărțuirea, spionarea/supravegherea, proscierea, arestarea, tortura, izolarea, uciderea în masă au fost, din păcate, aplicate cu acribie și în România comunistă de la instalare până la căderea acesteia, în decembrie 1989.

Tortura

Asociată cu însăși istoria apariției statului și a închisorilor, aplicată în toate sistemele politice – cu precădere în cele autoritare, dar nelipsind nici din cele de tip democratic, cu nuanțele aferente –, *tortura* a atras atenția cercetătorilor din diferite ramuri ale științelor umaniste, în special în ultimele decenii ale secolului trecut și în perioada imediat următoare¹⁶.

Metodele și tehnicile de tortură beneficiază de o documentare destul de bine încheată. Fie că este vorba de tortura fizică sau cea psihică, istoria acestora nu a scăpat atenției cercetătorilor. De la cele mai îndepărtate și rudimentare tehnici, până la *telefono*, *bătaia curată*, cele *Cinci tehnici* de tortură ale Jandarmeriei Regale din Ulster, *dorsiflexing*, *al Hazz*, *falaka/crapaudine*, *electroșocuri*, *simularea înnecului*, *folosirea drogurilor*, *white noise* și multe altele au fost descrise și aduse în atenția celor interesați de acest subiect.¹⁷

Istoria, în forma sa de experiență a trecutului, și cultura, în cea mai generală formă a sa, joacă roluri importante în definiția torturii, contribuind la nuanțări și problematizări

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Idem.

¹⁶ Idem, *State repression and the domestic democratic peace*, Cambridge University Press, 2007.

¹⁷ Una dintre lucrările ce oferă o sinteză a metodelor de tortură și a istoriei acestora (cu accent pe istoria contemporană și recentă) îi aparține lui Darius Rejali, *Torture and Democracy*, Princeton University Press, 2009.